

”Och var ska djuren gå om det inte är på landsbygden!”

– En studie av samverkansprojektet som ska hjälpa markägare till restaurering för en uthållig markanvändning

”And where should the animals be if not in the countryside!”

- A study of the collaborative project which will help landowners for restoration for sustainable land use

Malin Larsson

"Och var ska djuren gå om det inte är på landsbygden!"

– En studie av samverkansprojektet som ska hjälpa markägare till restaurering för en uthållig markanvändning

"And where should the animals be if not in the countryside!"

- A study of the collaborative project which will help landowners for restoration for sustainable land use

Malin Larsson

Handledare: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för stad och land

Lars Johansson, Länsstyrelsen Västra Götaland
Landsbygdsenheten

Examinator: Kjell Hansen, Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad nivå, A1E

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0757

Program/utbildning: Agronomprogrammet - Landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2014

Omslagsbild: Bullaren, av: Malin Larsson

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Projekt mångfaldig samverkan, samverkansgrupp, Bullaren, Älje-Porsen, restaurering, naturbete

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

SAMMANFATTNING

På den svenska landsbygden har det en gång funnit stora arealer av öppna marker så som naturbetesmarker, men under de senaste årtiondena har det skett en stor minskning av dessa. Det har nu öppnats upp nya möjligheter till att återfå det landskap som en stor del av vår flora och fauna faktiskt är beroende av i och med nya möjligheter till stöd och ersättningar från EU. Med hjälp av landsbygdsprogrammet har bland annat olika projekt fått medel för att arbeta med exempelvis restaureringar av marker. Projektet som denna studie bygger på heter Projekt mångfaldig samverkan, tidigare Projekt samverkan, och arbetar med restaureringar av bland annat naturbetesmarker. Uppdragsgivare för projektet är landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland. Idén med projektet är att myndigheter som länsstyrelsen ska stötta grupper som är intresserade av att göra någon förändring på sina marker. Det är i sin tur dessa grupper som gör arbetet och det är deras personliga erfarenheter och framtidstro som är grunden till denna studies resultatundersökning.

Syftet med studien är att ta reda på vilka effekter som Projekt mångfaldig samverkan har gett. Studien bygger på djupintervjuer med informanter från två olika grupper inom projekt mångfaldig samverkan. För att belysa informanternas berättelser och diskutera hur de upplever Projekt mångfaldig samverkan används en teoretisk utgångspunkt om det sociala samspelet mellan människor och hur rådgivarnas arbete ska grundas i kommunikation mellan olika människor och grupper.

Resultatet av studien visar att inställningen till Projekt mångfaldig samverkan är positiv bland de som deltagit. Enligt de intervjuade har inställningen till myndigheternas roll förändrats i och med projektets arbetsmodell. Intresset och kunskaperna kring restaurering och dess betydelse har generellt sett också ökat i och med projektet.

ABSTRACT

The project on which this study is based is called “Projekt mångfaldig samverkan”. The main purpose of the project contains restoration of natural grasslands. The client for the project is the rural unit at the County Administrative Board of “Västra Götaland”. One of the basic ideas with the project is that the authorities should support groups of people connected to the countryside who are interested in making changes in their land. Those groups do the actual work, and it is their personal experience and future hopes and beliefs that are the basis of this study's examination results.

The study aims to find out which effects “Projekt mångfaldig samverkan” has given, and then be able to discuss and draw conclusions of potential future changes. This qualitative study is based on in-depth interviews with informants from two different groups within the project. The result combines interviews with a part-time evaluation from 2010 and written articles about groups within the project. To illustrate the informants' stories and discuss how they experience “Projekt mångfaldig samverkan” I used a theoretical point about the social interaction between people and how advisors work should be based in communication between different people and groups.

The results of the study shows that the approach to “Projekt mångfaldig samverkan” is positive among those who participated. According to the interviewees, the approach to the authority's role was changed. Interest in, and knowledge about restoration and its importance has also generally increased with the project.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

KAPITEL 1. INLEDNING	1
Naturbeten och restaureringar.....	1
Landsbygdsprogrammet	2
Projekt mångfaldig samverkan.....	3
1.2 Syfte, frågor och avgränsning	5
Syfte	5
Frågor	5
Avgränsning.....	6
1.3 Disposition	6
KAPITEL 2. METOD OCH TEORI.....	8
2.1 Grundläggande utgångspunkter.....	8
2.2 Urval av intervjupersoner	9
2.3 Intervjumetod.....	10
2.4 En utvärdering	12
2.5 Teoretiska perspektiv.....	13
Samspel och kommunikation	13
KAPITEL 3. PROJEKT MÅNGFALDIG SAMVERKAN	15
3.1 Projektets organisation.....	15
3.2 Samverkan	18
3.3 Samarbetsmodell för mångfaldig samverkan.....	19
Möjligheter för platsen	19
Måluppsättning.....	20
Metoder.....	21
Medel.....	21
3.4 Första mötet.....	22
KAPITEL 4 ERFARENHETER FRÅN TVÅ SAMVERKANSGRUPPER	24
4.1 Bullaren.....	24
Samverkan i Bullaren.....	26
Ökad kunskap och intresse av restaurering.....	29
Ökat intresse för bygden	32
Kontakten med myndigheterna.....	33
4.2 Älje-Porsen.....	33
Samverkan i Älje-Porsen	34
Ökad kunskap och intresse av restaurering.....	35
Ökat intresse för bygden	36
Kontakten med myndigheterna.....	37
4.3 Uppmärksammat i pressen.....	37
4.4 Deltidsutvärdering	38
4.3 Sammanfattande resultat.....	40
KAPITEL 5 SAMVERKANS BETYDELSE.....	42
Tillbakablick.....	42
Samverkan	42
Förändring i kunskap och intresse	44
Bygdernas framtid.....	44
5.1 Slutsats	45
KAPITEL 6 KÄLLOR	48
Bilaga 1.....	52

KAPITEL 1. INLEDNING

Naturbeten och restaureringar

För mer än 100 år sedan levde den största mängden av vår befolkning på landsbygden och brukade sina marker på olika sätt. Att låta djuren beta var då en självklarhet och nödvändighet för att ta hand om markerna (Eriksson (red.) 2011, 6). Svenska naturbeten växer igen och blir allt ovanligare i vårt landskap. I takt med nedgången har även en stor del av djur- och växtlivet i dessa områden blivit utrotningshotade. Det finns många anledningar till varför vi inte brukar våra marker som förr och jordbrukets modernisering och den ökade produktiviteten har en betydande roll i det som händer med naturbetesmarkerna. Det här har lett till att det är olönsamt för lantbrukare att ägna tid åt arbetet som bete och röjning av skog (WWF, 2013).

Definitionen av naturbetesmark är relativt enkel och den viktiga faktorn är att marken inte har utsatts för speciella åtgärder av människan i produktionshöjande syfte. Med speciella åtgärder menas att markerna inte har gödslats, dränerats eller kalkats. Det är traditionen av betning som utgör grunden för en naturbetesmark och i kombination med låga värden av framförallt kväve har det med tiden ökat många växters förutsättningar till överlevnad. Tack vare att naturbetesmarker är öppna förbättras solljussituationen vilket gör att många växter och djur trivs mycket bättre. Även insekter trivs bra i naturbetesmarkerna vilket bland annat gör att pollineringen ökar i dessa områden. En annan mycket positiv faktor som naturbetesmarkerna för med sig är att koldioxid lagras i den orörda marken vilket är bra med tanke på den höga halten koldioxid vi har i luften. Det här gör att naturbetesmarkerna är en mycket viktig resurs och del i bevarandet av den biologiska mångfalden (WWF, 2013).

Med tanke på att naturbetesmarkerna växer igen trots den betydelsefulla resurs som de faktiskt är finns det en stor vilja till att återställa markerna till

sina tidigare skick. För att markerna ska få tillbaka sin status som en värdefull resurs är restaurering nödvändig. Restaureringsarbetet innefattar röjning av buskar, träd och sly och avlägsnande av annan växtlighet som inte är önskad, exempelvis örnbräken och vass. I de flesta fall finns önskvärda arter kvar i små mängder och kan med hjälp av röjningen åter få möjlighet att växa i en betydligt ljusare och önskvärd miljö (Priha 2003).

År 2010 hölls en konferens i Linköping gällande de svenska hagmarkerna med underrubrik ”En juvel i det europeiska landskapet?”. Under konferensen diskuterades framförallt EU:s jordbrukspolitik och myndigheternas roll. Det talades också om vad som händer med de markerna som inte får någon form av stöd och om hur framtiden ser ut för svenska hagmarker (Eriksson (red.) 2011).

Landsbygdsprogrammet

Inom EU finns ett specifikt program, landsbygdsprogrammet, som finns till för att gynna landsbygdsutvecklingen. Programmet pågår i en period om sju år och 2014 påbörjas en ny period. Inom programmet finns olika former av stöd och ersättningar som är till för att bidra till olika insatser på landsbygden. Alla länder utformar sina egna landsbygdsprogram vilket gör att arbetet skiljer sig åt i de olika länderna. De beslutar bland annat själva vilka stödformer de vill använda, som är bäst anpassade för att uppnå målen för landsbygdsutveckling. Sveriges budget för den nuvarande perioden var totalt 35 miljarder kronor. Finansieringen kom till hälften från Sverige och till hälften från EU. Sverige har till stor del fokuserat på olika typer av miljöersättningar och den största delen av pengarna går därför till det. I övrigt vill Sverige satsa på att bland annat förbättra livskvaliteten på landsbygden och gynna företagare.

Inom landsbygdsprogrammet finns det grundläggande mål där de viktigaste är en hållbar utveckling både ekonomiskt, ekologiskt och socialt, programmet är indelat i tre så kallade axlar:

1. Förbättra jord- och skogsbrukets konkurrenskraft.
2. Förbättra miljön och landskapet.
3. Förbättra livskvaliteten, bredda företagandet och främja utvecklingen av landsbygdens ekonomi.

Det finns också en fjärde, extra axel inom programmet som heter Leader som är en metod för arbetet med landsbygdsutveckling. Det är de som redan driver, eller planerar att starta företag på landsbygden som kan söka stöd inom programmet. Det finns också stöd för olika projekt på landsbygden, då kan stöd sökas bland annat inom Leader (Jordbruksverket, 2013).

Projekt mångfaldig samverkan

Den grundläggande idén med Projektet mångfaldig samverkan är att myndigheter som länsstyrelsen ska stötta grupper som är intresserade av att göra någon förändring på sina marker i Fyrbodalområdet. Fyrbodal definieras som den nordvästra länsdelen i Västra Götaland och innefattar kommuner som Uddevalla, Trollhättan och Lysekil. Grupperna, som i denna uppsats kommer benämnas som samverkansgrupper består av bland annat djurhållare, markägare, myndigheter och boende. Med en del vägledning får samverkansgrupperna möjlighet att hitta gemensamma mål genom att se vilka möjligheter som finns i just deras område, på markerna. Det är alltid gruppernas ambitioner gällande nya projektidéer och mål som är grundstenen till projektet. Myndigheterna ska finnas med under hela processen för att stötta och hjälpa till så att idéerna inom grupperna blir verklighet. Arbetet inom samverkansgrupperna ska bidra till positiva

effekter i de berörda områdena och målet är att effekterna också ska kunna bidra till en ökad sysselsättning i bygden.

Huvudsyftet med projektet är att lyfta fram de möjligheter som finns på varje enskild plats och därigenom leta efter en uthållig markanvändning. Detta ska i sin tur leda till exempelvis restaurering av naturbetesmarker, som då räknas som en positiv effekt av projektet. Att öka konkurrenskraften och att öka andelen närproducerad och ekologisk mat är andra positiva effekter som projektet vill nå upp till. Samtidigt som djurhållare får ny tillgång till betesmarker får andra markägare sina marker skötta vilket i sin tur kan leda till positiva effekter för natur- och kulturvård. (Projektplan 2009).

I dagsläget är det cirka 50 grupper som är igång just nu eller har arbetat i arbetsmodellen. Fram till idag är det sammanlagt omkring 500 hektar som har restaurerats inom projekten. Då är det både marker där åtgärder pågår eller har slutförts som räknats med. De berörda myndigheterna har stora förhoppningar om att nya projekt kommer att utöka den beräknade arealen betydligt. Projektledaren beräknar att det just nu finns många inventerade områden där samverkansgrupper kan komma igång med restaureringsarbetet inom några år. Det här kommer då att utöka andelen restaurerade hektar med minst 1100 hektar (Johansson¹ 2013-12-30).

Det finns många ersättningar som samverkansgrupperna kan söka inom projektet, där en del är vanligare än andra. En av de vanligaste ersättningarna som grupperna både söker och får är för olika miljöinvesteringar gällande restaurering av naturbetesmarker och projektstöd. De här ersättningarna söks under själva restaureringsfasen. Miljöersättningen för särskilda värden är ofta vanligt att grupperna får efter restaureringsfasen (Johansson¹ 2013-12-30).

I slutet av 2010 gjordes en deltidsvärdering av Projekt samverkan, idag Projekt mångfaldig samverkan, på uppdrag av Länsstyrelsen i Borås. Utvärderingen gjordes för att det önskades ett underlag som skulle få ligga till grund för en bedömning av hur projektet skulle kunna drivas vidare under 2011 och 2012 och även eventuella nyansökningar efter denna projektperiod. Utvärderingen innehöll frågor om hur projektet hittills hade nått sina mål och hur arbetet sett ut (Deltidsutvärdering 2010).

Sommaren 2012 kom en så kallad slututvärdering av projektets mål som gjordes av Naturcentrum AB. Denna utvärdering var relativt kortfattad och grundade sig dels i en enkätundersökning. Undersökningen koncentrerades framförallt på restaureringens betydelse och vilka arter som gynnats (Franc 2012).

1.2 Syfte, frågor och avgränsning

Syfte

Syftet med denna studie är att ta reda på vilka effekter som Projekt mångfaldig samverkan har gett.

Frågor

Syftet leder till tre huvudfrågor:

- Hur har kontakten med myndigheterna sett ut, har de funnits där som stöd?
- Har betydelsen för restaureringen och arbetet kring den breddat kunskapen för deltagarna i samverkansgrupperna gällande natur- och kulturvård?
- Hur har arbetet med projektet utvecklat projektdeltagarnas intresse för den egna bygden?

Andra viktiga frågor som diskuterades i intervjuerna var:

- Finns det en vilja i samhället att fortsätta arbeta gemensamt med samma projekt eller annan landsbygdsutveckling?
- Ser markägarnas kontakt till grannarna annorlunda ut nu i jämförelse med innan restaureringsprojektet?

Avgränsning

Tanken var att se om Projekt mångfaldig samverkans mål har uppnåtts i samband med att nya tankar och idéer väckts bland de deltagande i samverkansgrupperna. Samtidigt ville jag även ta reda på om landsbygdsborna i samverkansgrupperna har lärt sig något nytt och om det har lett till att intresset för bygden har ökat.

Två samverkansgrupper har studerats för att avgränsa studiens omfattning. Uppsatsen har vidare avgränsats till samarbetsformen inom Projekt mångfaldig samverkan och hur den påverkar landsbygdens utveckling i form av samarbete mellan olika markägare.

Studiens empiri kommer från fem djupintervjuer och en telefonintervju med en boende i det ena samverkansområdet. För att komplettera materialet från intervjuerna har jag även använt en deltidsvärdering som gjordes år 2010. Jag har utformat syftet till denna uppsats i samarbete med Länsstyrelsen Västra Götaland och Skogsstyrelsen.

1.3 Disposition

Uppsatsens andra kapitel beskriver metodens grundläggande utgångspunkter och varför intervjumetod användes till just denna studie. I samma kapitel beskrivs den teoretiska utgångspunkten som användes för att diskutera det insamlade intervjumaterialet. I kapitel fyra görs en beskrivning av Projekt mångfaldig samverkans där bland annat projektets

syfte och arbetsmetod förklaras. I kapitel fem presenteras resultatet från intervjuer, deltidsvärdering och tidningsartiklar. Därefter diskuteras resultatet med hjälp av den teoretiska utgångspunkten. I kapitel sju dras slutsatser om diskussionen och förslag på framtida förändringar inom Projekt mångfaldig samverkan.

KAPITEL 2. METOD OCH TEORI

2.1 Grundläggande utgångspunkter

Beroende på forskningsfråga väljs forskningsmetoder ut, kvalitativa eller kvantitativa eller en kombination av dem båda. Kvantitativa metoder söker orsaker och hänger ofta ihop med förklarandet, alltså varför det är som det är. I kvantitativa metoder söks bland annat orsakssamband och mönster. I dessa metoder görs ofta ett urval för att få det statistiskt representerat och generaliserbart. Exempel på kvantitativa metoder är användandet av statistik och enkäter (Teorell och Svensson 2007, 10 f).

En kvalitativ metod bygger istället på att den som undersöker något själv är delaktig i det som sedan analyseras. Precis som i den kvantitativa undersökningsmetoden söks mönster och frågan varför något är som det är. Många moment i studiens utformning sker samtidigt och ofta i samspel (Nationalencyklopedin, 2013). Den kvalitativa metoden fokuserar på kriterier som inte är mätbara, men som ändå kan ligga till grund för en studies resultat. Mätbara kvalitéer är exempelvis statistik (Karlsson 1999: 15 f). Forskaren i en kvalitativ undersökning är istället ute efter att fånga hur människor agerar och vad det i sin tur innebär. Exempel på kvalitativ metod är intervjuundersökning (Nationalencyklopedin, 2013).

Det finns flera steg i en intervjuundersökning där de olika stegen ska fungera som ett hjälpmedel för forskaren gällande beslut om intervjuerna. Forskaren ska då tänka över vilka olika intervjumetoder som ska användas, vad det finns för alternativ och därefter försöka förutse konsekvenser som kan uppstå (Kvale och Brinkmann 2009, 115). Något som tänks över innan intervjuerna görs är om forskaren ska vara deltagande eller observerande eller en kombination. I den deltagande observationen är forskaren delaktig samtidigt som hen gör iakttagelse av omgivningen och vad som händer runt om (Nationalencyklopedin, 2014¹). Ett av de senare stegen i

intervjuundersökningen är verifiering där forskaren ska bestämma undersökningens reliabilitet och validitet. Validiteten visar på om undersökaren undersökt det som var tänkt. Reliabilitet hänvisar till resultatet och dess tillförlitlighet. (Kvale och Brinkmann 2009, 118 f). I uppsatsens diskussion har jag arbetat med naturalistisk generalisering och analytisk generalisering. Den förstnämnda grundar sig i den personliga erfarenheten och den sistnämnda i hur studien kan hjälpa mig i andra situationer (Kvale och Brinkmann 2009, 281 f).

Till denna studie har främst kvalitativ intervjumetod använts för att hela frågeställningen utgår från projektdeltagarnas egna upplevelser vilket därmed är det centrala i denna uppsats. I uppsatsen finns en tanke om att läsaren ska få en känsla av platserna jag har besökt och en föreställning av hur det ser ut och hur stämningen är där. Det leder i sin tur till att arbetet får en riktning mot ett så kallat etnologiskt fältarbete (Starrin och Svensson 2006, 41 ff.). Då jag besökte informanterna i deras hem och var delaktig i samtalen fick intervjuerna inslag av deltagande observationer. Bakgrundsmaterialet i den här studien har utöver intervjuer även förstärkts med främst befintlig litteratur, tidningsartiklar och projektplan. Det gjordes för att utöka informationsflödet och visa dess samhällsrelevans (Fejes och Thornberg 2009, 119).

2.2 Urval av intervjupersoner

Några ur de två samverkansgrupperna skulle därför få sin talan i denna studie för att målen skulle uppfyllas (Tonnquist 2012, 313). I denna studie har ett delvis riktat och delvis slumpmässigt urval av informanterna gjorts vilket är vanligt i kvalitativ metod. Jag ville främst rikta undersökningen till samverkansgrupper som befann sig i slutfasen av restaureringen eller arbetade i fortsättningsfasen. Jag fick då en lista av länsstyrelsen på sju grupper där arbetet pågick i den fas som jag önskat. Efter det valdes två av

dessa grupper ut slumpmässigt för en grundligare undersökning. I listorna som jag tilldelades stod medlemmarna nämnda som aktiva eller stöttande. Valet att endast kontakta aktiva deltagare i grupperna gjordes medvetet på grund av att studien skulle baseras på erfarenheterna att arbeta aktivt i projekten. De som är nämnda som stöttande i grupperna är till exempel en del av personalen på myndigheterna eller grannar i området. Valet av att intervjua djurhållare var också medvetet då de spelar en central roll i alla projekt. En del djurhållare är även aktiva i flera projekt samtidigt vilket endast gynnat studiens realitet.

Valet av att grunda studiens resultat i intervjuer har gjorts medvetet för att exempelvis visa betydelsen av människors olika värderingar och olika sätt att kommunicera på (Starrin och Svensson (red.) 2006, 32 f). En del av de intervjuade i studien har inte varit lika delaktiga i projekten andra vilket kan ha påverkat resultatet. I och med att de har varit olika mycket aktiva inom grupperna kan svaren på de olika frågor som ställts skiljt sig. Detta kan ses som en styrka då fler inblickar kommer med. En nackdel kan dock vara att alla inte har haft lika stor kännedom om var som hänt i samverkansgrupperna som andra. Resultatet kunde alltså blivit annorlunda med andra intervjupersoner.

2.3 Intervjumetod

Under intervjuerna användes en del förberedda frågor för att strukturen i intervjuerna skulle följa samma mönster. Jag använde också mina frågor som säkerhet för att inte glömma bort något väsentligt. Utöver de förberedda frågorna uppstod en stor mängd spontana berättelser och diskussioner som kom att bli den större delen av den empiriska insamlingen. Det som informanterna själva valde att tala om har varit till sin fördel då detta gör att samtalet blir naturligt och flyter på utan specifikt ställda frågor (Kvale och Brinkmann 2009, 169 f, 71 f). Jag koncentrerade mig mestadels på att lyssna på informanternas berättelser som de själva

valde att ta upp. Under intervjuerna diskuterades mycket gällande restaureringar och fördelar och nackdelar med en samverkansgrupp. Det dök även upp en del frågor gällande mig som studerande och min bakgrund och framtida planer. Därmed kunde vi utifrån egna erfarenheter föra diskussioner om andra gemensamma intressen och historier.

I början av arbetet med uppsatsen hade jag ett stort antal frågor där flera visade sig vara irrelevanta för studien och de har därför sållats bort under arbetets gång. Det är framförallt intervjuernas fria diskussioner som riktat utvärderingen till det som nu presenteras i de kommande kapitlen.

I genomsnitt varade varje intervju två timmar med undantag för en telefonintervju som varade i cirka tjugominuter. Under alla djupintervjuer har samtalet spelats in med godkännande av informanterna. Detta för att förenkla min medverkan i diskussionerna och underlätta samtalet. Genom att spela in intervjuerna fick jag möjlighet att gå igenom samma samtal flera gånger vilket även det ökar intervjuens validitet. Transkriberingen av de inspelade intervjuerna tog tid men var absolut värt det. Utskriften av intervjuerna gjordes så nära in på själva intervjuerna som möjligt vilket underlättade arbetet tidsmässigt då samtalen fortfarande fanns färskt i minnet (Kvale och Brinkmann 2009, 294 f).

Vid en del tillfällen under intervjuerna fanns det inte möjlighet att spela in samtalen, då har jag istället fört anteckningar och till viss del dokumenterat genom foton. På så sätt blev det lättare att komma ihåg sammanhanget. Den empiriska insamlingen, det vill säga intervjuerna, har ägt rum på två olika platser i Bohuslän. Det är platser där de undersökta grupperna finns eller de medverkande är bosatta. För att få en egen bild av platsen och dess miljö besökte jag bland annat badplatsen vid Bullaren och stannade till med bilen på några andra ställen. Efter en av intervjuerna tog en av informanterna och jag även en promenad kring området och då dök ännu fler samtalsämnen

upp gällande restaureringen. Det är värdefullt att intervjuaren får en egen bild av platsen och förståelsen över hur det sett ut tidigare och vad förändringarna faktiskt gjort med bland annat öppna ytor och utsikt (Ejvegård 1993, 1996, 46 f).

Jag försökte tidigt under uppsatsen hitta information som skulle kunna kopplas till uppsatsens syfte. Jag sökte på internet, läste tidningar och böcker och så vidare vilket ledde till att jag hittade mycket information om restaureringar av naturbetesmarker. Det var relativt lätt att hitta meningen med restaurering av naturbetesmarker och varför det är viktigt för vår landskapsbild och miljö. Vilka arter av både flora och fauna som gynnas av restaureringsarbete finns också med i informationsflödet. Kopplingen mellan betydelsen av restaureringar och de människor som faktiskt gör den är inte lika lätt att hitta i informationsflödet. Rapporter och diskussioner innefattar just det som gör att restaureringarna har en stor betydelse naturen och landskapet men saknar en av de viktigaste faktorerna, människorna bakom arbetet.

2.4 En utvärdering

I en utvärdering värderas något särskilt på ett systematiskt sätt. Utvärderingen ska då vara genomtänkt innan den påbörjas och ett syfte ska ligga till grund för det. Denna studie har utgått från en kvalitativ synvinkel, som redan nämnts i metodavsnittet. Jag har valt att fokusera på olika kriterier som inte är direkt mätbara. Många forskare menar att dessa så kallade svårfångade kriterier lika väl kan ligga till grund för en utvärdering precis som mätbara kvalitéer. Sådant som är underförstått och därmed inte självklart har belysts och diskuterats i denna studie (Karlsson 1999, 15 f). Den som gör en utvärdering bör försöka få studien använd på något sätt. För att kunna visa vilka som kan ha intresse av den här studien var det därför viktigt att tydligt förklara syftet (Karlsson 1999, 16).

I och med att en utvärdering grundar sig i att värdera ett utfört arbete på något sätt kan denna studie delvis ses som en utvärdering. Syftet med studien var att studera vilka effekter som Projekt mångfaldig samverkan har gett i och med det arbete som gjorts, jag har värderat arbetet på olika sätt.

En utvärdering kan definieras på tre olika sätt enligt Karlsson. Den första definieras *”som en i huvudsak metodisk kompetens för att mäta”*. Den andra *”som tolkande och kritiskt värderande utifrån såväl uttalande som mer outtalade kriterier”*. Den tredje och sista definieras *”som inriktad på förändring av både organisationers och individers sätt att fungera”*. Detta visar också att en utvärdering kan ha många utgångspunkter som kan kombineras i de fall då det önskas (Karlsson 1999, 16). I denna studie användes främst de två sistnämnda definitionerna av utvärdering för att jag främst har analyserat och diskuterat informationen som kom direkt från de delaktiga i olika samverkansgrupper. Jag har även diskuterat hur restaureringsarbetet eventuellt kan ha förändrat/förbättrat markägarnas relationer och om de vunnit nya intressen i och med arbetet.

2.5 Teoretiska perspektiv

Samspel och kommunikation

För att diskutera resultatet från intervjuerna jag har jag valt att använda mig av en teoretisk utgångspunkt som handlar om kommunikation och rådgivningens bidragande till ett bättre samarbete mellan människor. Jag har valt att utgå från tankesättet kring hur det sociala samspelet mellan människor är viktigare än den enskilde individens expertkompetens. Det har jag gjort för att studera samverkan inom grupperna och hur det har fungerat i verkligheten.

Cees Leeuwis skrev i boken *”Communication for rural innovation – rethinking agricultural extension, third edition”* från 2004 om samspelet

mellan människor och varför det är så viktigt. För att samarbete och kommunikation mellan olika människor ska kunna förbättras är det viktigt att det finns en vilja till att kunna förändra samordningen och det ömsesidiga beroendet mellan varandra. Leeuwis menar att samspelet är viktigare än att bara fokusera på individer och hur de tar till sig ny kunskap och använder den på rätt sätt. Han menar att det är viktigt att se relationen mellan människor, organisationer och myndigheter som resurser, på samma sätt som vi ser på vatten och mark (Leeuwis 2004, 17).

Jag anser att Leeuwis sätt att se på rådgivning och medling stämmer bra överens med hur Projekt mångfaldig samverkan vill arbeta tillsammans med samverkansgrupperna. Jag grundar min teoretiska utgångspunkt i diskussionen på nedanstående sammanfattning av hans sätt att se på rådgivning och medling.

- Istället för att rikta fokus mot förändring i individens beteende ska det handla om att främja nya mönster av samordning.
- Fokusera på rådgivningspotentialen och samtidigt försöka gå ifrån idén om att rådgivning huvudsakligen handlar om principer, innovationer och förbestämda rörelsemönster.
- Det är två komponenter som ska förstärkas när det gäller rådgivningsarbete, både tekniska och sociala.
- Gällande rådgivning måste vi lära oss att betona hur viktigt vårt sociala liv är och hur vi lär oss genom det.
- Rådgivning är en process med inslag från många olika håll samtidigt, exempelvis lantbrukare, forskare och myndigheter. (Leeuwis 2004, 23 ff. 2.1.2).

KAPITEL 3. PROJEKT MÅNGFALDIG SAMVERKAN

3.1 Projektets organisation

Uppdragsgivare för Projekt mångfaldig samverkan är landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland. På landsbygdsenhetens rådgivningsfunktion arbetar styrgruppen för projektet och där är Lars Johansson projektledare. Tillsammans med några till utgör styrgruppen arbetsgruppen för projektet. Arbetsgruppens ansvar gäller främst administration och övergripande frågor. Utöver styrgruppen och arbetsgruppen finns det även en referensgrupp med bland andra Bengt Skalstad från Skogsstyrelsen. Utöver personalen på Landsbygdsenheten har projektet även många samarbetspartners, som bland annat Jordbruksverket, Länsstyrelsens naturvårdsenhet och kommuner (Projektplan 2009).

Kontakten mellan myndigheterna och samverkansgrupperna sker via arbetsgruppen. Arbetsgruppens jobb har från början varit att stötta dessa samverkansgrupper gällande deras egna ambitioner att komma fram till nya projektidéer. Myndigheterna ska också finnas med och stötta för att idéerna inom grupperna ska bli till verklighet. Åtgärderna ska bidra till positiva effekter i de berörda områdena och målet är även att effekterna ska bidra till en ökad sysselsättning i bygden. En positiv effekt av att arbetet sker på så kallad traktnivå är att många kostnader minskar för djurhållare i och med minskade transporter, tillsyn och så vidare.

Huvudsyftet är att titta på hela markens potential och leta efter värden och kvalitéer i det specifika området. De letar alltså efter en uthållig markanvändning. Olika värden kan exempelvis vara barrskog, potential för köttproduktion, alltså bete och så vidare. Myndigheterna gör en naturbruksplan som lyfter fram alla de olika värdena och därigenom kan de se vilka olika markanvändningar som har störst potential i området.

Markägarna har en stor roll i vad som bestäms men får vägledning av myndigheterna via detta.

Ett syfte med projektet är till exempel att samarbetet mellan markägarna i de olika samverkansgrupperna ska leda till restaurering av naturbetesmark. Markerna i ett område kan ha många olika markanvändningar och myndigheterna vill visa på att det är helheten som är viktig, exempelvis naturbete och skogsproduktion i närheten till varandra. Projektet vill också bidra till att positiva effekter inom de gröna näringarna gällande både entreprenörskap och diversifiering ska ske. Arbetet ska också öka produktionen av närproducerade livsmedel som samtidigt är kretsloppsanpassade, alltså genom att djuren bland annat betar och bearbetar markerna. Den livsmedelsproduktion som finns inom de olika samverkansgrupperna, alltså djurhållarnas arbete, ska vara ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbart. Projektet vill också öka jämställdhet, knyta an arbete till utbildning och framförallt nå miljö-, natur- och kulturmiljömål (Projektplan 2009).

Projektet arbetar inom Fyrbodalområdet som ligger i nordvästra Västra Götaland. De olika samverkansgrupperna består av djurhållare, markägare, övriga landsbygdsboende, föreningsrepresentanter och representanter från myndigheter. Det måste finnas minst en djurhållare i varje grupp, men det betyder inte att djurhållaren själv måste vara markägare i området (Projektplan 2009). Djurhållarna ska kunna få möjlighet till en ökad sysselsättning i och med eventuellt ökade arealer av nya betesmarker. Likväl som det uppstår positiva effekter för natur- och kulturvård får markägare möjlighet att få sina marker betade. Andra företag, som exempelvis entreprenörer ska också få möjlighet till en ökad sysselsättning i och med samverkansgruppernas arbete. Olika entreprenörer kan hyras in för exempelvis stängsling och flisning av virke (Franc 2012, 2).

Projektplanen som skickades in 2009 stämmer fortfarande bra överens med hur syftet ser ut även nu, 2013. Nya ansökningar med utvecklad projektplan har dock gjorts efter den första ansökningen på grund av att projekttiden gått ut och så vidare. Innan 2009 försökte länsstyrelsen arbeta på liknande sätt men det var svårt då specifika medel och arbetstimmar inte fanns för det arbetssättet. I dagsläget arbetar fyra personer heltid eller övervägande del av sin arbetstid med projektet. Arbetet innebär mestadels personlig kontakt med markägare. Dessa fyra personer arbetar och avlönas med projektmedel eller med medfinansieringsmedel. Skillnaden till för några år sedan är också att Länsstyrelsen Västra Götaland och Skogsstyrelsen är mer jämbördiga. Under den första tiden av projektet var det endast personalen från länsstyrelsen som var med på exempelvis uppstartsmöten med samverkansgrupperna och det var de som hade den mesta kontakten till grupperna. Då kallades Skogsstyrelsen bara in vid vissa tillfällen, gällande skogsmarken. Idag är även Bengt från Skogsstyrelsen med på möten och de båda myndigheterna arbetar nu tätt ihop och vet vad de andra gör vilket underlättar arbetet mycket.

De har nu förhoppningar om att få in fler myndigheter under hela processen vilket bland annat skulle underlätta arbetets effektivitet. En annan myndighet som berörs är Naturvårdsverket, men idag är de bara en del av arbetsprocessen. Som tidigare nämnts samarbetar många personer på olika enheter på Länsstyrelsen Västra Götaland, Skogsstyrelsen, kommuner och så vidare men de flesta finansieras inte av projektet med undantag för några få timmar (Johansson¹ 2013-10-09).

Innan projektet påbörjades kom myndigheterna alltid in för sent i processerna enligt projektledaren. Detta gjorde att det ofta var mycket svårare att utföra rådgivning och stötta grupperna på grund av att de redan gjort sina ansökningar om ersättningar och börjat arbeta. Nu är det istället

lättare för myndigheterna att stötta redan från början (Johansson¹ 2013-12-30).

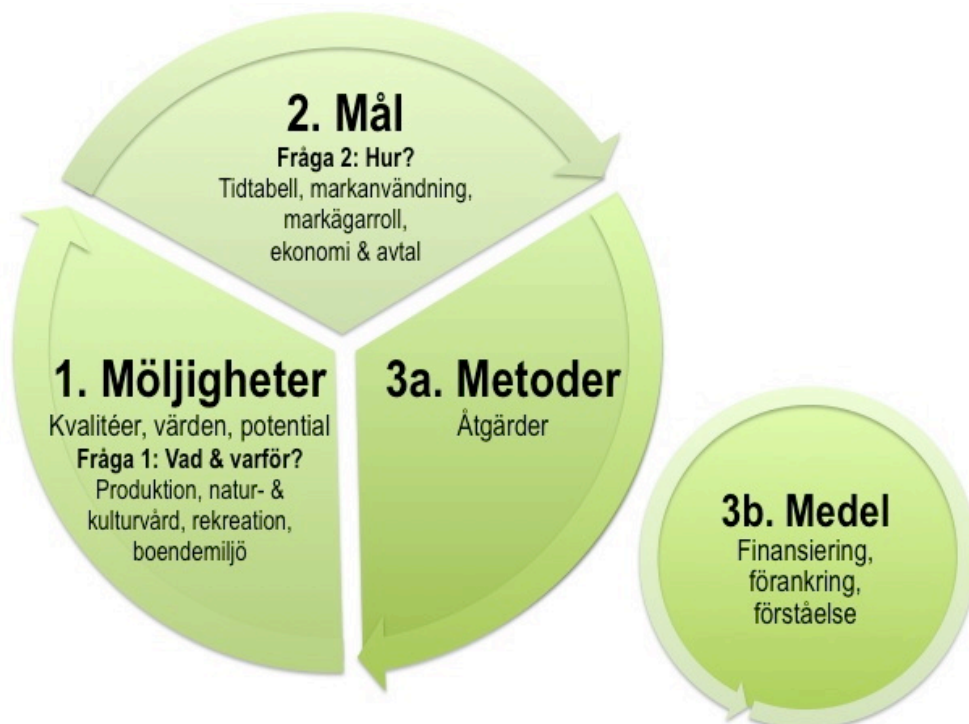
3.2 Samverkan

Det är många faktorer som är viktiga för att det ska bli en fungerande samverkande grupp. Både innan, under och efter arbetsprocessen är det viktigt att tänka på aspekter som gör eller kommer att göra projektet till ett lyckat sådant. Det är centralt i ett samverkansprojekt att deltagarna ska lära av varandra och dra nytta av varandras tidigare erfarenheter. Detta ska underlätta arbetet att gå från ord till handling. I vissa grupper tar det tid att fatta ett beslut medan det i andra går snabbt och smärtfritt. Därför har lärandet en stor roll i hur effektiv den första processen i arbetet är. Det är en självklarhet att inte alla har full kunskap om just restaureringars betydelse, men viljan att lära sig bör ändå finnas för framförallt de mest aktiva deltagarna (Ljung 2013).

Gällande att använda samverkan som styrmedel för ett arbetssätt stämmer det bra in på Projekt mångfaldig samverkans. I början av gruppernas arbete samlas olika resurser in för att öka handlingskraften. Det är viktigt att få med deltagare som vill vara aktiva och arbeta gemensamt så tidigt som möjligt. Ju tidigare desto mer underlättar det hela samverkansarbetet. Genom att lära sig se nya egenskaper hos platsen vidgas ens perspektiv och därmed också tankarna om exempelvis vilka möjligheter som finns för platsen. Då projektets grundläggande tanke är att markägare ska samarbeta är relationerna mellan dem viktiga och alltså något som är viktigt i arbetet med samverkan. Hur relationerna till varandra förändras till det bättre eller sämre diskuteras i analysen och diskussionen senare i denna studie.

3.3 Samarbetsmodell för mångfaldig samverkan

För att arbetet inom de olika samverkansgrupperna ska ske på ett liknande sett jobbar de efter en modell som ska vara till hjälp vid framförallt planeringen inför det praktiska arbetet senare under restaureringsfasen. Nedan, i figur 1, beskrivs projektets arbetsmodell.

Figur 1. Samarbetsmodell för Projekt mångfaldig samverkan

Möjligheter för platsen

I det första stadiet i arbetet ska samverkansgrupperna försöka hitta olika möjligheter för den specifika platsen. Det är därför grundläggande för arbetet att grupperna frågar sig vad och varför? Grupperna ska bland annat fråga sig vad som är möjligt på platsen och vad som faktiskt är praktiskt möjligt. Det är även viktigt för grupperna att veta varför de ska påbörja ett samarbete på markerna, och det är något som myndigheterna hjälper till

med. En av myndigheternas roller är att tala om vilka möjligheter som finns för den specifika platsen gällande produktion, natur- och kulturvärden, rekreation och boendemiljö.

- **Kvalitéer.** I denna första fas försöker då samverkansgruppen tillsammans med myndigheterna se vilka kvalitéer som finns på platsen. Det här är något som kan skilja sig mycket mellan olika platser.
- **Värden.** Grupperna diskuterar och tar reda på vilka värden som finns på platsen. Som hjälp finns då bland annat biologer på länsstyrelsen. Vad gruppen anser vara viktigast och praktiskt genomförbart på den specifika platsen faller också under kategorin för vilka värden som finns.
- **Potential.** Den tredje och sista huvudfrågan gällande möjligheterna är vilken potential som finns. Vad som finns på platsen som kan utnyttjas i arbetet, vilken måluppsättning och typ av restaurering och så vidare undersöks. Alla diskussioner anses lika värdefulla då gruppen med hjälp av vägledning från myndigheterna ska bygga mål unika för just den platsen (Johansson¹ 2013-10-09).

Måluppsättning

När gruppen gemensamt diskuterat och hittat olika möjligheter för platsen är det tid att sätta upp mål och hur de ska gå till väga för att uppfylla dem. Det är viktigt att då försöka göra en tidtabell för olika moment som planeras i samverkansgruppen. Vad i projektet som tar längst tid skiljer sig mellan olika grupper men dessa första moment i den så kallade förberedelsefasen tar i många fall lång tid. Då målen sätts upp ska även val av markanvändningen ske. Öppen betesmark eller skogsbete är några av de alternativ som då diskuteras. Markägarrollen bestäms också vid denna tidpunkt. För det första måste markägaren bestämma om de vill delta i projektet eller inte. Utifrån hur de olika markägarna vill delta och hur

mycket tid som de vill lägga i projektet bestämmer de om de vill vara aktiva eller stödjande. De som är aktiva i projektet är vanligen djurhållaren, några av markägarna och olika entreprenörer som exempelvis maskinarbete. De som anses vara stödjande är oftast övriga markägare, myndighetsanställda och så vidare. Det sista steget i denna fas gäller ekonomi och avtal. Även vid det här tillfället är myndigheternas roll att informera och vägleda gruppen. Det gäller främst vilka ersättningar som är möjliga att få och hur ansökningarna ska se ut och så vidare (Johansson¹ 2013-10-09).

Metoder

Vilka åtgärder som ska användas för att uppfylla målen är också en betydande del i förberedelsefasen. Det är som vanligt samverkansgruppen som bestämmer, med en viss vägledning från myndigheterna. Vilken typ av bete som ska användas och hur det ska gå till är viktigt att diskutera i grupperna. I en del fall har samma djurhållare deltagit i flera olika samverkansgrupper vilket underlättat just den här processen då de redan har erfarenheter av hur den fungerar och vad som fungerar bra. Vilka metoder som ska användas för röjning, flisning och så vidare är också en del av diskussionen. Samverkansgrupperna bestämmer om de vill anställa entreprenörer till en del moment eller om de vill och kan göra en del av arbetet själva (Johansson¹ 2013-10-09).

Medel

Det här är den del i projektet som gör att ”mångfaldig samverkan” sticker ut i jämförelse med många andra projekt. I vanliga fall är det först i denna fas som myndigheterna får en möjlighet att vara delaktiga. Problemet enligt Johansson (ref) är då att det blir svårt att vägleda och hjälpa till på bästa möjliga sätt. Det gör nämligen att förberedelsefasen eventuellt kan ta ännu längre tid då de kan behöva backa tillbaka i gruppens arbete för att göra ändringar och så vidare. I det här steget handlar det främst om gruppernas

finansiering, förankring till projektet och förståelsen för de medel som kan sökas och så vidare (Johansson¹ 2013-10-09).

3.4 Första mötet

Ett personligt möte med varje markägare hålls tillsammans med någon från myndigheterna innan det första gemensamma mötet. Det görs för att alla ska få en chans att fundera och förbereda eventuella frågor som kan uppstå.

Under det första mötet tas inga bindande beslut utan det ska istället fungera som ett första intåg till att bestämma sig om markägarna vill vara med i projektet eller inte. Under det första möte som hålls med markägare, djurhållare, Länsstyrelse och Skogsstyrelse koncentrerar man sig på markägarnas frågor. Där får de vara med och diskutera farhågor och möjligheter med ett projekt. Under mötet hålls diskussioner i mindre grupper med olika markägare. Därefter hålls en genomgång om vad som diskuterats i grupperna tillsammans med alla markägare, projektledare och övrig personal på Länsstyrelse och Skogsstyrelse. Frågor som kommit fram besvaras så väl som det går och alla får tillfälle att diskutera något som andra grupper tagit upp. På det första mötet får markägarna höra och se exempel på hur andra samverkansgrupper arbetat, hur markerna har förändrats och på vilket sätt de har finansierat arbetet och så vidare.

För många deltagare är arbetet med restaurering något nytt och därför talas det om både fördelar, nackdelar och varför det är viktigt eller betydelsefullt för natur- och kulturvärden. Myndighetspersonerna visar gärna bilder och filmer från tidigare projekt för att öka förståelsen för exempelvis hur lång tid det tar för markerna att återhämta sig efter en restaureringsåtgärd. På mötet finns blanketter och broschyrer som enkelt förklarar exempelvis meningen med restaurering av naturbetesmarker och vilka arter som är rödlistade och som kan gynnas av åtgärderna. Viktiga biotoper och

ekosystem presenteras och vilken flora och fauna som skulle gynnas av ett restaureringsprojekt. Något som är uppskattat av många är då de på mötet också får historiska kartor över bygden. De kartor som finns jämförs med varandra för att tydligt beskriva hur markanvändningen har förändrats de senaste hundra åren och även under de senaste årtiondena (Skaftö 2013).

KAPITEL 4 ERFARENHETER FRÅN TVÅ

SAMVERKANSGRUPPER

I den här studien har två grupper inom Projekt mångfaldig samverkan studerats närmare. Dessa två grupper har delvis slumpmässigt valts ut för att inte påverka resultatet mot något specifikt håll. Den deltidstvärdering som gjordes i slutet på 2010 användes också som en källa till resultatdelen. Informationen från intervjuerna och den tidigare utvärderingen samt fakta från tidningsartiklar har satts samman i slutet på det här kapitlet för att lyfta fram det mest relevanta resultatet för denna studie. Den sammanfattningen leder sen fram till diskussionerna i kapitel fem.

Arbetet i de samverkansgrupper som har studerats i denna studie påbörjades under Projekt mångfaldig samverkan, tidigare Projekt samverkan, tid då Skogsstyrelsen inte var lika delaktiga under hela processen. En del av informanterna har varit mer delaktiga i samverkansprojekten än andra.

4.1 Bullaren

Bullaren är en bygd belägen i norra Bohusläns inland och hör till Tanum kommuns nordöstra del. Bebyggelsen är främst koncentrerad längs de långsträckta Bullaresjöarna som löper i en nord-sydlig riktning genom landskapet. Bullaren ligger inte långt ifrån havet men landskapets utformning skiljer sig ändå väldigt mycket från Bohusläns kända kustlandskap. Bygden har större åkrar och områdena är inte lika tätbebyggda som längs kustlinjen. Östad är bygdens huvudort, som också var tingsplats fram till början på 1900-talet (Bullaren, 2011). Inne i Östad finns bland annat en ICA-butik, turistinformation och bank (Västsverige, 2009).

Dagen då jag körde mot Bullaren var en typisk höstdag på västkusten med duggregn och molnig himmel. När jag svängde av från E6:an körde jag längre och längre ut på landsbygden och även om bygden inte ligger långt från turistorter som Grebbestad låg husen längre och längre ifrån varandra. När jag kom närmare stannade jag till på en rastplats vid Bullaresjön och förberedde mig en sista gång inför intervjuerna. När den så kallade grönblåvägen svängde av in till centrum kom jag snabbt fram till ett samhälle med många hus och genuina områden. Resten av dagen tillbringade jag i Bullaren hemma hos de olika informanterna.

Området i Bullaren som ingår i projektet omfattar 15 till 20 hektar och samverkansgruppen satte precis som alla grupper gör, upp specifika syften och mål med arbetet. I Bullaren fanns mål om att förbättra och effektivisera samarbetsformerna mellan bland annat markägare, djurhållare och övriga landsbygdsboende. De ville också öka bevarandet av hävdgynnade naturvärden i området. För fler syften och mål som samverkansgruppen i Bullaren satt upp: se bilaga 1. Samverkansgruppen har arbetat i några säsonger och haft bete i tre säsonger. Gruppen består av cirka 22 deltagare i form av djurhållare, boende, markägare, stöttande från myndigheter med mera. Bland gruppens aktiva deltagare har tre personer intervjuats.

Andreas Gustavsson är uppvuxen på gården som han idag driver som KRAV-köttproduktion och han har 100 kor, där drygt 50 är moderdjur. Djuren betar i olika grupper på runt 35 kor i varje och de går på sex olika platser, bland annat området i Bullaren och ett arrendeställe. Andreas är också delaktig i andra grupper inom Projekt mångfaldig samverkan. Tommy Hellman har också sin bakgrund i Bullaren där hans föräldrar också haft hus. Tommy är en av markägarna i projektet och var en aktiv deltagare. Berth-Göran Andersson som är uppvuxen på annan ort bor i Bullaren sedan många år tillbaka och har varit ordförande i Bullarens samhällsförening i

många fram till för två år sedan. För honom var det självklart att vara delaktig på grund av att allt som rör samhället berör föreningen.

Samverkan i Bullaren

De flesta i samverkansgruppen fick den första kontakten med myndigheterna på ett av de olika möten som hållits i bygden gällande bland annat markanvändning och restaureringar. Djurhållaren Andreas hade sin första direktkontakt med länsstyrelsen för cirka fem år sedan. Det var han själv som kontaktade projektledaren gällande en bit mark som han var intresserad av att restaurera till betesmark. När vi träffades berättade Andreas för mig att han hade varit med och restaurerat marker tidigare vilket gjort att han redan hade ett intresse av arbetet. Projektledaren Lars kom istället med idéer kring den mark som sedan kom att bli projektområdet. Myndigheterna hade nämligen inventerat området och bland annat värdesatt de vackra ekbackarna som fanns där. Det var så det började och efter det *"bara rullade det på"* (Gustavsson 2013). Tommys första möte med myndigheterna var för cirka fyra år sedan på sommaren då han mötte projektledaren i området, och då väcktes även hans intresse för arbetet. Med släkt på platsen och som relativt nyinflyttad var det en självklarhet att engagera sig i gruppens arbete, *"det kom ju som en skänk från ovan"* (Hellman 2013). De som inte var markägare var inte med från starten utan var med på senare möten för att få reda på vad som hände i bygden, exempelvis i församlingshemmet vid kyrkan. Kyrkan är också en stor markägare i projektområdet (Andersson 2013).

Vid första mötet som hölls på platsen tillsammans med myndigheterna fick markägare med flera se bilder från tidigare projekt, vilket var mycket uppskattat. Bilderna visade olika stadier under olika restaureringsprojekt och projektledaren berättade om att de största förändringarna visar sig efter två till tre år (Andersson 2013). Sammanlagt har gruppen i Bullaren hållit fyra till fem möten under åren. Utöver dessa möten har de haft en del

telefonkontakt, dels med varandra men även med projektledaren på länsstyrelsen och personal på kommunen, som också är markägare i området. Mötena har hållits på olika platser utefter vad som passat bra vid tillfället. De intervjuade berättade att det har varit bra med omväxling och att anpassa mötena efter tillfälle (Gustavsson 2013).

Enligt de intervjuade var det en lättsam grupp att börja arbeta med då de flesta var intresserade av restaureringsarbetet redan från början. De menar också att beslutsprocessen underlättades på grund av att det inte var så många markägare inblandade. Om läget hade varit så att ännu fler hade varit markägare tror de att beslutet om att påbörja en samverkan hade tagit längre tid. I Bullaren har de olika markägarna skött sina åtaganden på ett bra och smidigt sätt och somliga har även tagit hjälp av projektledaren på länsstyrelsen via telefonkontakt eller liknande. De talade om att kyrkan, som en av de stora markägarna, hade en positiv inställning till projektet vilket var roligt. Kyrkan verkar vara mycket angelägen om vad som händer i trakten, men har ändå inte kunnat vara så aktiv under arbetet. De intervjuade hade förståelse för att inte alla har haft möjlighet att vara lika delaktiga, exempelvis kyrkan som har så många andra åtaganden (Gustavsson 2013) (Hellman 2013).

De intervjuade berättade att det praktiska arbetet med restaureringen fördröjdes till en början. Det var bland annat överklaganden från vissa i bygden som gjorde att hela beslutsprocessen drog ut på tiden. I Bullaren skulle nämligen stängslet för korna gå nära samhället och även om många tyckte att det var positivt fanns det de som var mindre nöjda. Det uppstod bland annat argument som att antalet flugor skulle öka och att korna skulle stanna utanför huset och "urinera". Det slutade sedan med att staketet drogs en längre bit ifrån en del hus (Andersson 2013). En boende i bygden som jag har talat med är idag besviken över att han inte får se korna på grund av att en del grannar var motståndare till det. Han har också tydligt

sett hur snabbt området växt igen i jämförelse till där korna betat i omgångar. Även om det var överklaganden som var den största bidragande faktorn till att projektet blev fördröjd var det även annat som bidrog. En av informanterna berättade till exempel att ansökningarna till miljöersättningarna gjorde att det drog ut på tiden.

Enligt informanterna hade ingen restaurering blivit gjord i lika stor omfattning utan projektet. Den största och viktigaste faktorn till att restaureringsarbetet har fungerat så pass bra är finansieringen. Utan projektets hjälp hade de inte fått samma kunskap om och möjlighet till ersättningar och stöd. De menar att det är tack vare det som allt blev möjligt. Även om det fanns vilja att göra åtgärder i området tidigare var det inte möjligt rent ekonomiskt (Gustavsson 2013) (Hellman 2013). De intervjuade tyckte att resultatet av projektet blev bättre än vad de kunnat hoppas på.

Andreas är en av dem som märkt en viss skillnad i sitt kontaktnät *”I och med projektet så blir ju kontakten med alla runt omkring lite större. För mig när jag gick runt och högg och satte staket”*. Trots att de tycker att projektet varit så pass lyckat tror de ändå att ett fortsatt arbete med samma grupp kan bli svårt, på grund av de var så pass få markägare med. En annan bidragande faktor till att fortsatt arbete inte känns aktuellt är att markägarna inte bara var privathushåll, utan även kommunen och kyrkan. Om alla istället bodde på platsen och hade gemensamma mål och intressen tror de att viljan till ett fortsatt samarbete skulle finnas. De är överens om att andra gruppkonstellationer kanske har en större möjlighet att fortsätta arbeta gemensamt inom annan landsbygdsutveckling beroende på om det är fler markägare som är med (Gustavsson 2013). Berth-Göran tror ändå att det skulle kunna vara en början på samarbete i bygden när det gäller även andra områden. Det vore eventuellt också ett sätt att föra samman befolkningen runt de olika sjöarna.

Ökad kunskap och intresse av restaurering

Innan samverkansgruppen började göra åtgärder på platsen var området täckt med skog och det var både svårt att se sjön och att ta sig fram på ett enkelt sätt. Den stora avverkningen har lett till att utsikten över sjön har förbättras för många boende. Informanterna pratade också om att områdena runt sjöarna i Bullaren är igenväxta och att det är få platser där sjön kan nås från vägarna. I och med restaureringen har till exempel vägen ner till badplatsen i bygden förbättrats, vilket kan ses som ett gott exempel för resten av bygderna runt om sjön (Hellman 2013).

Även om inte alla i gruppen hade kunskap om naturbetesmarker och restaurering sedan tidigare fanns det ett stort intresse från ett flertal håll att vilja lära sig mer. Tommy beskriver hur bra det har varit att ha kontakt med länsstyrelsens biologer och hur mycket de bidragit med. Enklare broschyrer och skrifter har varit till stor hjälp för att klargöra och beskriva hur en restaurering går till. Han betonade även att just dessa broschyrer hjälpt gruppmedlemmarna att förstå hela processens innebörd. En del har även varit ute i fält tillsammans med projektledare med flera och tittat på flora och fauna i området för att få möjlighet att lära sig mer.

Det fanns en entusiasm hos de intervjuade gällande naturens förändring i och med alla åtgärder som de gjort i området. Jag såg en tydlig stolthet över arbetet och förändringarna som skett. Bland annat talade informanterna om för mig att de även har haft kontakt med Skogsvårdsstyrelsen om att det är ett vitryggsområde vilket de tycker är roligt. Det innebär att naturvårdsinsatserna riktas på att rädda den vitryggiga hackspetten, som idag är en hotad art. Det skulle dock innebära förändringar i både arbete och tankesätt på hur fortsatt restaurering skulle se ut. Fram till nu har det koncentrerats på bete och exempelvis vikten av att låta dödved finnas kvar i området. Det skulle bli svårare att gå in med större betesbesättningar på

grund av sämre framkomlighet för korna om fler träd skulle lämnas kvar (Gustavsson 2013) (Hellman 2013).

Alla i Bullarens samverkansgrupp har som sagt inte varit med under själva restaureringsprocessen men de har ändå märkt en förändring i landskapet. Även om det inte har gått så lång tid som projektledaren sagt att det skulle ta för olika växter att träda fram syns ändå förändringar. Bland annat har det kommit fler vitsippor i backarna ner mot sjön och åtgärdsplanen har följt den tidsplan som projektledaren talade om på första mötet i bygden, vilket Berth-Göran tyckte var positivt och ganska väntat. Han menade att det märktes att bland annat projektledaren Lars visste vad han pratade om på första mötet gällande tidsplanen.

Berth-Göran har inte varit med och arbetat fysiskt med restaureringen men talar om hur vackert det blivit i ekbackarna och att det blivit mer öppet i området. Han berättade även för mig om en turist som var där och som då pratade om hur vackert det var i området och att det antagligen var tack vare åtgärderna som då gjorts. Berth-Göran tror tyvärr att det är många i samhället som inte har lagt märke till allt arbete som gjorts och skillnaden mot hur området såg ut innan. Under intervjun talade vi om att en slags uppföljning borde göras på platsen tillsammans med alla från myndigheterna och boende i samhället och de som varit delaktiga. Det borde göras för att visa vilka förändringar som har skett och vilket arbete som ligger bakom. Han tror också att de stigar som planeras i området kommer öka intresset för de boende. Samtidigt måste ju alla då vara medvetna om att det faktiskt är kor som går eller har gått i hagarna och att det kan finnas spår efter dem, och det är nog tyvärr inte alla som skulle uppskatta det helt och hållet.

En del intervjuade har märkt skillnader i djurlivet på att det exempelvis finns fler svalor i trakten. De ser också mer älg och rådjur men mestadels

tror de att det beror på att det är mer öppet och lättare att se dem helt enkelt. Det kommer även mer solljus ner till marken i och med avverkningen som gjorts. Kornas betande har sedan gjort det möjligt att hålla vegetationen nere (Gustavsson 2013) (Hellman 2013). Tommy har sett att landskapet efter restaureringen börjat likna hur det såg ut förr, alltså innan det växte igen. Han talade om att åtgärderna har gjort att det blivit som det var en gång i tiden då markerna betades och brukades av lantbrukarna i området. Det har han till exempel lagt märke till då han tittat på gamla bilder från bygden. De involverade har fått en stor förståelse för att djurens betande varit nödvändig för att hålla bort all sly som växer fram så snabbt. De som intervjuats är också överens om att djurens närvaro för med sig mycket glädje *”Kor är ju bra mycket trevligare än maskiner”* (Hellman 2013).

Figur 2. Bullaren. foto: Malin Larsson

Ökat intresse för bygden

Enligt informanterna anser de att det inte är någon i gruppen som har gjort detta för egen vinning skull. De menar att kommunen, som är markägare i området eventuellt kan dra nytta av åtgärderna som gjorts, men samtidigt spelar det inte någon roll då det gynnar samhället lika mycket. De boende har till exempel fått en förbättrad boendemiljö med bland annat ökat ljusintag och bättre utsikt. *”Jag menar vi hugger mycket och det var mycket sly som försvann så det måste vara ett rent guldläge för dem alltså”* (Gustavsson 2013). De intervjuade talade om att de absolut tror att det finns ett intresse av att bo i Bullaren men att det är svårigheterna till bland annat bygglov som sätter stop för nyinflyttning. Andreas och Tommy berättade att kommunen valt att satsa på andra områden vilket också försvårat möjligheterna för utvecklingen i bygden. De talade även om att den yngre generationen inte har råd att bygga hus då priserna är lika höga som längs kusten. I Bullaren är det även många som endast använder sina hus på sommaren vilket gör att husen står tomma resten av året, det tycker de intervjuade är tråkigt. Tommy pratade om hur han tror att det snart kommer att ske en förändring i takt med att människor inte accepterar miljön i städerna längre och drar sig ut på landsbygden.

Andreas berättade om de funderingar som han har haft innan de satte stängsel för korna, gällande förskolan. Det berörda området ligger väldigt nära gränsen till förskolan, och han hade funderat på hur förskolebarnen och personalen skulle ta det. Lyckligt nog fick de dra stängslet precis intill gränsen. Andreas sa att han tror att det är väldigt uppskattat både i och med djurens betande och att den tjocka slyridån har försvunnit och öppnat upp utsikten för barnen. *”Och nu kan de ju stå med pinnar in i staketet och peta på dem i stort sett”* (Gustavsson 2013). De talade om hur roligt det varit, och att det faktiskt är barnen som en dag ska ta över. Tommy talade också om hur uppskattat det varit för de som har barn och barnbarn. *”Så det har ju bidragit till att man har fått lyft hela området, den saken är ju solklar”*

(Hellman 2013). Det är, menar informanterna, de öppna ytorna och djurens närvaro som kan ha ökat intresset för bygden.

Kontakten med myndigheterna

De intervjuade tyckte att deras relation till myndigheterna har varit bra och den har varit viktig för att arbetet skulle gå vidare. Kontakten mellan myndigheterna och deltagarna i samverkansgruppen har varit betydelsefull både för dem som var nya inom området och de som redan arbetat med restaureringar. En del har haft mer kontakt med varandra och med myndigheterna vilket de intervjuade tyckte var självklart. Djurhållaren, som har haft mycket kontakt med projektledaren på länsstyrelsen berättade hur de ringt till varandra och diskuterat bland annat avverkning och stängsling. Med tiden kände Andreas att han har fått mer och mer kunskap och respekt från myndigheterna som i sin tur har kunnat släppa över ansvaret under restaureringens gång (Gustavsson 2013). Informanterna poängterade också, att lika viktig som kontakten varit med myndigheterna har kontakten mellan de olika markägarna varit. Berth-Göran berättade till exempel att det var positivt att veta vem djurhållaren var, han visste att det skulle fungera bra i gruppen.

4.2 Älje-Porsen

Älje-Porsen utgör en del av naturreservatet vid Bäveån. Området består av flera våtmarksområden längs med ån. Reservatet bildades 1987 men har med tiden vuxit igen. Området var en gång världens största skalbank men i början på 1900-talet påbörjades en skaltäkt och det mesta försvann och producerades till hönsfoder (Bohusläningen, 2009). En skalbank är en samling skal och skalfragment från vattenlevande djur blandat med sand och grus (Nationalencyklopedin, 2014²). Dessa platser bildade två sjöar som förbinds med Bäveån. Området som innefattas i projektet ligger runt

dessa två sjöar och omfattar 30-40 hektar våtmark och strandängar. Samverkansgruppen i Älje-Porsen satte upp specifika mål för platsen. Bevarandet av hävdgynnade naturvärden och stärkt konkurrenskraft för berörda nötköttsproducenter var två av gruppens syfte och mål. I den här samverkansgruppen ingår bland annat markägare, där Uddevalla kommun är en av dem. Projektområdet i Älje-Porsen är färdigt efter att ha arbetat i många år. Sammanlagt var det cirka 33 deltagare med i gruppen räknat med både aktiva och stöttande som bland annat markägare, boende, djurhållare och kommunpersonal. Djurhållaren i projektet är inte markägare utan transporterar sina betesdjur till området (Bilaga 1). Bland gruppens aktiva deltagare har två intervjuats.

Örjan Johansson är KRAV-köttproducent och har mellan 180 till 190 kor. Djuren betar i olika grupper, bland annat i Älje-Porsen. Örjan är även delaktig i flera projekt inom Projekt mångfaldig samverkan. Mikael Reinhardt arbetar på Uddevalla kommun, som är en av markägarna i Älje-Porsen och han var en av dem som var delaktig i projektet.

Samverkan i Älje-Porsen

En av informanterna, Mikael i Älje-Porsen, kom i kontakt med idéerna om Projekt samverkan, som det tidigare hette, redan år 2001 på grund av att han tidigare arbetat på länsstyrelsen. För kommunen som markägare i detta område, var det enbart positivt med åtgärderna som planerades. Även om kommunen endast såg möjligheter i och med själva projektet fanns det ändå en tvekan om bete vid vattnet, eftersom det är en vattentäkt i kommunen. En del markägare var en aning avvaktande i början men det lättade med tiden och det berodde nog endast på att det var något nytt som skulle hända menar den intervjuade. Gällande projektformen poängterade Mikael att den roll de aktiva i gruppen hade borde tydliggjorts från starten för att underlätta arbetet under processens gång. Vilka som var aktiva, experter och så vidare var nämligen inte så tydligt.

I den här samverkansgruppen var det ingen som bodde på markerna och just därför tror inte informanterna att markägarnas kontakter har förbättrats. De intervjuade tror ändå att det är ett bra sätt att få markägare att prata med varandra och samarbeta gällande saker som berör alla (Johansson² 2013) (Reinhardt 2013).

Örjan berättade att projektet har fungerat väldigt bra och att det bara har medfört positiva effekter. Arbetet med förberedelserna och restaureringen har fungerat bra med vissa undantag för markägare som har dragit ut på tiden gällande beslut för bland annat genompassage för korna. För de båda intervjuade inom samverkansgruppen i Älje-Porsen blev resultatet bättre än vad de kunnat tro. Mikael berättade att kommunen exempelvis haft tankar om liknande projekt tidigare men att det då inte funnits lika stora möjligheter till fullföljande. Projektformen har därmed varit nödvändig för att en restaurering av området skulle bli av, både på grund av ekonomiska förutsättningar och samverkan mellan markägarna.

Ökad kunskap och intresse av restaurering

Örjan, som är djurhållare, har varit delaktig i flera samverkansgrupper i Projekt mångfaldig samverkan. Han har därför lagt märke till många förändringar i landskapet som han själv inte trodde att han skulle göra innan åtgärderna påbörjades. *”När vi började göra iordning här så var jag ju helt ”grön” när det gällde det hela”*. Han har varit med ute på inventeringar i områdena tillsammans med gruppens biologer och fått se olika växter som vuxit fram. Örjan talade om hur roligt det var att se hur entusiastiska alla blev av sällsynta arter som kommit fram i landskapet tack vare restaureringarna och djurens betande. I området Älje-Porsen har det märkts en stor skillnad i fågellivet.

En annan mycket positiv faktor som märkts i och med restaureringarna är spår i landskapet i och med gamla föremål som hittats på olika ställen som tidigare varit igenvuxna. Örjan pratade om att det är tack vare bland annat projektledaren och andra biologer som inventerat områdena som han fått nya kunskaper om området och dess flora och fauna. Det har varit en bidragande faktor till att han lärt känna bland annat sina marker på ett nytt sätt, *”jag får ju egentligen mer och mer intresse utav det”*. Även om kunskaperna inte har ökat så väsentligt har relationen till biologerna i gruppen varit väldigt betydelsefull. Örjan berättade hur viktigt det är och framförallt roligt att alla har så olika intressen. *”För det ser ju inte jag, jag kan se skillnad på havre och korn men inte så mycket mer”*. Det är alltså framförallt kommunikationen inom gruppen som gett mest. Till exempel var Örjan fundersam över hur en del växter skulle klara sig då korna släpptes på bete, men fick lära sig att det var positivt med klövarnas trampande.

Örjan menade också att det är det bästa sättet att ta vara på det vi har. Han berättade också om dagens problematik inom nötköttsproduktionen och att projekt som detta är ett bra sätt för att kunna ha många djur och få en lönsamhet via det.

Ökat intresse för bygden

Djurens betande på platsen har bidragit till ett ökat intresse för platsen och Örjan som även har betesdjur inom andra samverkansgruppers områden har sett att intresset för djuren blivit stort. För Örjan som är djurhållare är det viktigt att han kan lita på alla i områdena då hans djur går på bete. Kontakten som knyts i samband med detta tycker han är rolig. Något som han märkt är de boendes och förbipasserades reaktioner då han hämtat djuren och flyttar dem till nya beten. *”De säger till exempel att men då har ju vi inget att titta på”*. Han har också märkt att en del ändrar sina åsikter

efter en betessäsong i och med kornas närvaro. En del som till en början tycks vara väldigt negativa upptäckte istället de fördelar som tillkom med korna och deras betande. Det är inte bara nöjet av att titta och prata med djuren utan det öppna markerna tycks också bidra till det ökade positiva intresset. ”*Och var ska djuren gå om det inte är på landsbygden!*”.

Något positivt som kommit ur projektet är att det har påbörjats ett arbete med guidning i området, Mikael menar att detta var en direktföljd av projektet. Det kan då också leda till ett ökat intresse för området.

Kontakten med myndigheterna

Örjan berättade för mig att relationen till projektledaren på Länsstyrelsen har varit väldigt viktig för honom. Han talade om att kontakten som samverkansgrupperna har till myndigheterna är viktig för att arbetet ska gå vidare. Örjan sa också att det som Lars bland andra säger alltid stämmer överens med hur det blir, exempelvis gällande tidsplaneringen för restaureringens olika utvecklingsfaser. Stöttningen från myndigheterna var även viktig då markägare har dragit ut på tiden vid stängsling och så vidare.

4.3 Uppmärksamhet i pressen

Projekt mångfaldig samverkan inklusive några samverkansgrupper har fått uppmärksamhet i tidningar i berörda områden i samband med deras arbete kring restaureringarna och djurens bete. Denna studie har avgränsats till två samverkansgrupper, men då det finns fler grupper inom projektet har en del information från tidningsartiklar också beaktats i resultatet för att komplettera informanternas svar.

I en artikel från 2005 i tidningen Bohuslänningen skrevs det om strandängarna kring Hillingsättersjön där de har arbetat med att öppna upp strandängarna med restaurering och betesdjur. I artikeln sa en av

markägarna att de boende i området delar intresset för miljön. De är stolta över sitt arbete och hoppas på en förändring i framtiden gällande köttproduktionen i Sverige i och med ökade betesarealer. I artikeln sa markägarna att arbetet runt sjön kan bli betydelsefullt för bygden och bidra till ett ökat intresse om att öppna upp igenväxta marker. I området märktes förändringar bland annat på fågellivet där arbetet tycks ha gynnat förutsättningarna för tofsvipa och enkelbeckasin (Blomgren 2005).

I samma tidning skrevs även en artikel 2010 om ett annat område, i byn Hällan på Blekberget i Färgelanda kommun. Området som restaurerats är på 25 hektar och då artikeln skrevs betade biffkor på platsen för att skötseln av markerna skulle fortsätta. En av markägarna i området sa att arbetet inte hade blivit gjort om inte myndigheterna funnits där som stöd. För markägarna var det viktigt att ta fram marken till det skick som den en gång hade, för cirka 70 år sedan, *"Idén att rädda både fauna och djurarter i skogen känns rätt"* sa Jan Andersson som är markägare och djurhållare i området. Förhoppningarna i området var också att allmänheten skulle komma dit och besöka platsen för att se på den värdefulla naturen (Blomgren 2010). Gruppen i Hällan ansökte om ersättningar vilka kombinerades med intäkter från huggningarna i området, det vill säga ved och flis. Djurhållarna i området vågade satsa på projektet även i förhoppningar om en ökad inkomst genom köttproduktionen. *"Det är roligt att det blir fler arter och att landskapet bli öppet. Man ser på naturen på ett annat sätt än tidigare, man bryr sig mer"* sa Tommy Jonasson som är en av markägarna i projektet (Lindgren 2010).

4.4 Deltidsutvärdering

Den utvärdering som gjordes av Projekt mångfaldig samverkan 2010 grundade sig också i intervjuer med deltagare ur olika samverkansgrupper. Det var 20 deltagare som var med i utvärderingen och svarade på frågor om

projektet. Deltidsutvärderingen har använts i resultatet för att komplettera informationen från intervjuerna och för att stärka resultatet ytterligare.

Informanterna i utvärderingen såg mycket positivt på att projektet kommit igång i deras område. Det visade sig också att de intervjuade tyckte att en avgörande faktor till att samverkan skulle lyckas berodde på vilka personer som är med och vilka intressen de har. Utvärderingen visade positiva resultat på hur deltagarna såg på myndigheterna och deras stöttande roll.

Utvärderingen visade att det var betydelsefullt att de flesta redan kände varandra. De ansåg nämligen att detta underlättade samverkansarbetet. En del tyckte att de inte kunnat göra restaureringsarbetet utan projektets hjälp medan andra sa att de redan varit på gång med samverkan i området. Utvärderingen visade också på betydelsen som deltagarna i samverkansgrupperna har gentemot varandra, att de hjälps åt och lyssnar på varandra. Intervjupersoner menade att det var viktigt att få synpunkter från andra som varit med i liknande projekt. Det fanns också en vilja om att vara med som en typ av rådgivare i andra samverkansgrupper. I utvärderingen så visade det sig att de tyckte att alla i grupperna ska få vara med aktivt och bedöma olika naturvärden i området och att deltagarna tillsammans går igenom målen för projektet så att alla delar samma mening.

De intervjuade tyckte att bland annat Länsstyrelsens arbetsinsats varit stor och att det har varit till stor nytta. Samtidigt svarade de att arbetet krävde mer tid än vad de förväntat sig vid början av projektet. Utvärderingen visade mycket positivt på arbetsmetoden mellan myndigheter och samverkansgrupperna. De intervjuade såg många positiva faktorer med att arbeta tillsammans ute i fält för att gemensamt hitta lösningar i deras område. De deltagande hade även motivation till att fortsätta samverka gällande annan landsbygdsutveckling.

De intervjuade i utvärderingen svarade positivt gällande vilka förändringar som skett i deras livskvalité. Faktorer som bättre utsikt, skaparglädje och bättre boendemiljö var några av dessa. De tyckte därmed att arbetet som de lagt ner på markerna var värt det genom att de uppnått så många positiva faktorer. Kornas närvaro nämndes också som en positiv faktor bland de intervjuade. Gällande en ökad sysselsättning i bygden talade de intervjuade om att det är bra med mer djur på markerna och att de kan ha större besättningar men att det i stort inte ökar sysselsättningen i bygden.

De som deltog i studien svarade att de sett skillnad i miljön i och med att fågellivet ökat och att grodor visar sig mer. De ansåg att det är natureffekterna och närmiljön som är vinsten med projektet och att det ekonomiska stödet var avgörande för att nå målen. Gällande hur projektet lett till ekonomiska effekter tycks de intervjuade ha många olika meningar. Det fanns meningsskiljaktigheter bland de intervjuade som tyckte olika vilket kan bero på vilken grupp de deltagit i och i vilket område. Inkomsten kan öka i och med virke och nötkött men samtidigt svarade andra också att de inte arbetat med detta för att tjäna pengar. De har märkt att naturvärdena har ökat men att det i sin tur kan leda till att det minskar det ekonomiska värdet (Deltidsutvärdering 2010).

4.3 Sammanfattande resultat

Övergripande verkar synpunkterna på projektet vara mycket positiva. Relationen till myndigheterna och deras roll tycks vara mycket betydelsefull för deltagarna i samverkansgrupperna. En idé med Projekt mångfaldig samverkan är att myndigheterna ska ha kontakt med grupperna och vara med ute i fält, och den idén verkar stämma bra överens med hur de intervjuade har upplevt det. Som en av informanterna sa om projektledaren: *”Ja han är ju med hela tiden, jag har nog pratat med honom alla tider på dygnet alla dagar”*.

Sammanfattande är att mer fokus bör läggas på att kartlägga vilka i samverkansgrupperna som gör vad. Det skulle underlätta allas medverkan i målsättningen och för att få koll på vilka i gruppen som ska ha vilken roll. Att även ha fler uppföljningar efter restaureringsfasen verkar vara önskat.

Något som inte diskuterades i deltidsvärderingen men som jag under mina intervjuer la märke till är hur de deltagarna i de olika grupperna ser på framtiden i deras bygd. De talade varmt om barnens roll i samhället och att det är dem som en dag ska ta över. Sammanfattningsvis har många lagt märke till förändringarna som skett i naturen i och med restaureringarna. Deltagarna har lagt märke till skillnader i fågelliv och till exempel ökat antal grodor.

KAPITEL 5 SAMVERKANS BETYDELSE

Tillbakablick

Syftet med denna studie var att ta reda på vilka olika effekter som Projekt mångfaldig samverkan har gett. Huvudfrågorna som låg till grund för uppsatsen gällde myndigheternas roll och hur de intervjuade ser på deras stöttning. Frågorna gällde också hur de intervjuade ser på restaurering och om de har lärt sig något i och med projektet och hur arbetet har utvecklat intresset för den egna bygden. Frågorna har besvarats i kapitel fyra och ur resultatet har jag valt att diskutera det som jag anser vara framträdande både gällande svaren på huvudfrågorna men även övrigt intressant resultat.

Samverkan

I och med att jag har haft öppna djupintervjuer har det lett till resultat som inte är direkt mätbara men likväl möjliga att diskutera, vilket kan ge tankar om hur projektet kan utvecklas i framtiden. Deltidutvärderingen har endast tittat på de mål som projektet satt upp, men det finns andra möjliga faktorer till om samverkansgrupperna tycker att det är en lyckad projektform eller inte.

I målen för Projekt mångfaldig samverkan nämns bland annat kontakten till samverkansgrupperna som grundläggande för att arbetet ska kunna genomföras. Exempelvis nämnde Lars att de vill lägga mer tid ute i fält tillsammans med samverkansgrupperna än vid skrivbordet på kontoret. De intervjuade i samverkansgrupperna tyckte att projektidén har fungerat bra och att kontakten med myndigheterna har varit viktig för att komma vidare med de olika åtgärderna.

Projektet har sedan starten haft som mål att rikta fokus mot nya former av samverkan, istället för att endast rikta fokus mot enskilda personer,

markägare i detta fall. Det märks både på informanternas syn på myndigheterna och på myndighetspersonernas sätt att lägga stort fokus på vad grupperna vill (Leeuwis 2004, 17). Som tidigare har nämnts ska rådgivarna få möjlighet att stötta samverkansgrupperna så tidigt som möjligt i processen. Det här är något som Leeuwis definierar som en viktig del i förändringsarbetet gällande just rådgivningen (Leeuwis 2004, 23 ff.). De intervjuade tyckte att myndigheterna lever upp till detta och det verkar vara betydelsefullt att ha kontakt med myndigheterna, speciellt i början.

Utifrån resultatet har jag märkt att det finns en stor vilja i grupperna till att arbeta gemensamt med andra markägare. Kontakten till grannarna och andra boende tycks vara viktig för deltagarna i samverkansgrupperna, och att ha fått hjälp med att börja arbeta tillsammans är betydelsefullt för kontakten. En av informanterna poängterade också det positiva med att ha fått en annan inställning till myndigheternas närvaro och att kontakten blivit mer lättsam. Att ha fått en ny slags kontakt med personalen på de olika myndigheterna har ökat tilltron till vad de finns till för. Både myndigheterna och samverkansgrupperna har velat ha en förändring gällande deras relation till varandra i form av framförallt en ökad kommunikation och ökat förtroende. Det är det ömsesidiga beroendet mellan deltagarna i samverkansgrupperna och i sin tur det ömsesidiga beroende mellan dem och myndigheterna som är viktigt (Leeuwis 2004, 17). Cees Leeuwis definierade bland annat rådgivning som en process med inslag från många håll samtidigt, och det är så jag tolkar arbetet som myndigheterna har strävat efter. Samtidigt som myndigheterna får hjälp och inslag från samverkansgrupperna får grupperna stöttning och en betydande hjälp från bland annat rådgivarna på landsbygdsenheten och Skogsstyrelsen (Leeuwis 2004, 23 ff.).

Förändring i kunskap och intresse

Utifrån den information som ligger till grund för den här uppsatsen har det visat sig att de intervjuade tycker att det sociala samspelet i grupperna har varit både roligt och givande. När de intervjuade berättade om att de har lärt sig nya saker och att de kan se en skillnad i naturen så de också att de lärt sig av varandra och av myndighetspersonerna och andra biologer. Det sociala samspelet i arbetet kring restaureringarna och arbetet med djurens betande har ökat intresset hos de intervjuade. Även om inte alla anser att deras kunskaper kring restaureringar har ökat har ändå intresset kring det växt, och det är med hjälp av kontakten i grupperna (Leeuwis 2004, 17).

Under en av intervjuerna diskuterade vi hur de som inte är markägare i områdena inom samverkansgrupperna inte verkar märka en så stor skillnad efter arbetet. Förslaget som en av informanterna kom med gällande att ha uppföljningsmöten med alla i samhället även efter arbetet borde diskuteras. Viljan att faktiskt engagera sig och vilja samarbeta med varandra måste finnas och möjligheterna till detta kan öka genom att de boende i bygden får se exempel på de positiva förändringarna (Leeuwis 2004, 17). Ett sätt att skapa ett ökat intresse i bygderna kan exempelvis vara att dokumentera arbetets gång och visa jämförande bilder från start och dagsläget. Det kan göra att fler börjar se sitt landskap med nya ögon. Detta kan eventuellt också öka intresset av att starta något nytt projekt inom annan landsbygdsutveckling för de som inte varit med tidigare.

Bygdernas framtid

Under intervjuerna med deltagare från de båda samverkansgrupperna märkte jag en entusiasm för de barn som visat intresse, framförallt för djuren. De pratade om hur viktigt det är att fånga barnens intresse och att det är viktigt att tänka på att det är de som en dag ska ta över efter oss. Om barnen samtidigt lär sig om restaureringens betydelse och hur viktigt kornas

betande är för det öppna landskapet finns det större potential för framtida engagemang för områdena och ett fortsatt arbete inom grupperna. I den sammanfattande delen av uppsatsens teoretiska utgångspunkt skrev jag om att bland annat rådgivarna måste lära sig att betona hur viktigt det sociala livet är och hur vi lär genom det. Detta tankesätt stämmer bra överens med diskussionen kring bygdernas framtid och hur intresset, både hos vuxna och barn, redan har och kan öka för sitt område.

Genom att involvera barn i samverkansgrupperna och låta dem vara delaktiga i arbetet skulle det kunna leda till ett ökat intresse för arbetet med markerna. I Bullaren ligger förskolan nära kostängslet och intresset för djuren verkar vara stort. Om barnen skulle få vara med någon dag under restaureringsarbetet, med att till exempel dra sly skulle de kanske känna sig mer delaktiga. Precis som det ömsesidiga beroendet inom samverkansgrupperna och myndigheterna är viktigt kan det ses som lika viktigt att ha ett samspel och ömsesidigt beroende till barnen. Eftersom barnen beskrevs som framtiden i intervjuerna känns det viktigt att inkludera dem i arbetet. Barnen är beroende av att lära sig hur de ska sköta markerna om de vill ta över dem i framtiden och för de vuxna är det viktigt att ha någon att lämna över ansvaret till. Leeuwis skrev att han eftersöker nya mönster av samordning, och detta skulle kunna vara ett sådant, alltså mellan samverkansgrupperna och barnen eller myndigheterna och barnen (Leeuwis 2004, 23 ff.).

5.1 Slutsats

Slutsatsen av resultaten är att inställningen till Projekt mångfaldig samverkan är mycket positiv bland de deltagande. Utan projektets hjälp hade restaureringarna inte blivit av. Det är framförallt rådgivningen gällande möjliga ersättningar och stöd som har varit betydande för de intervjuade och de menade att det har gjort projekten möjliga.

Myndigheternas stöttande roll under samverkansgruppernas arbete har varit mycket viktig och det var uppskattat att de har varit med så pass mycket i det praktiska arbetet.

Arbetsformen som Projekt mångfaldig samverkan arbetar efter verkar vara ett vinnande koncept och majoriteten av deltagare verkar mycket nöjda. Därmed har jag dragit slutsatsen att denna typ av projekt även bör antas av andra myndigheter och exempelvis andra enheter på länsstyrelsen. En stor grund till denna slutsats var att inställningen till myndigheternas roll verkar ha förändrats i och med att de har fått en personligare kontakt till dem. Förtroendet som de deltagande känner från myndigheterna betyder också mycket.

Projektet borde fundera över möjligheterna till att utveckla idén med att involvera barnen i samverkansgrupperna på landsbygden. Detta skulle kunna vara en förbättring av projektidéns framtida utveckling.

En annan slutsats som kan dras i och med att fler personer från myndigheterna arbetar med projektet idag är att samverkan mellan de olika aktörerna och grupperna har ökat. Samverkansgrupperna har på så sätt fått möjlighet att ha mer kontakt med olika personer på länsstyrelsen och Skogsstyrelsen. Även om resultatet gällande kontakten mellan de äldre samverkansgrupperna och myndigheterna är mycket positiva kanske det utifrån dagens arbetsform kan se ännu bättre ut.

Gällande diskussionen kring stående uppföljningsmöte för varje enskilt samverkansområde borde projektet fundera över de positiva effekter som det kan medföra. Fler i bygderna skulle då få möjlighet att se vad som hänt och eventuellt också bli intresserade av att bli involverade i framtida arbete.

För att komplettera resultaten i framtiden föreslår jag att fortsatt arbete gällande övriga samverkansgrupper görs. Då bör även fler detaljerade studier genomföras, exempelvis analyser av vilken flora och fauna som har påverkats av restaureringarna. Projekt mångfaldig samverkan är nämligen stort och innefattar många viktiga moment.

Utifrån de intervjuer som gjorts har jag märkt att det finns ett otroligt stort engagemang till att vilja arbeta med förändring ute i bygderna. Samverkansprojektet ger dessa eldsjälar större möjligheter till att ta hand om sina marker på ett nytt sätt genom samverkan. Resultatet visar också att det finns många förhoppningar om framtiden på landsbygden hos de som bor och arbetar där. Projekt mångfaldig samverkan är ett mycket bra exempel på att arbete mellan stad och land ger resultat. Intresset av djurens närvaro och betande har i stora drag varit positivt och det har också visat sig att människor kan ändra åsikter om att ha djuren nära.

KAPITEL 6 KÄLLOR

Litteratur

Deltidsutvärdering 2010. Projekt Samverkan – Djurhållare, markägare, landsbygdsbor och myndigheter mot gemensamma mål. Rapport för Länsstyrelsen, Landsbygdsenheten Borås.

Ejvegård, Rolf. 1993, 1996. *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Franc, Niklas 2012. *Utvärdering av projekt samverkan*. Rapport för Länsstyrelsen, Västra Götalands län. Stenungsund: Naturcentrum.

Karlsson, Ove 1999: *Utvärdering – mer än metod. Tankar och synsätt i utvärderingsforskning*. Stockholm: Svenska kommunförbundet, Norsteds tryckeri

Kvale, Steinar och Brinkmann, Svend 2009: *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Priha Marjo 2003: *Skötselkort för vårdbiotoper 3 – Restaurering*. SYKE, Jord- och skogsbruksministerier och Skärgården: Erweko Painotuoe Oy

Projektplan 2009: *Projekt (mångfaldig) samverkan*.

Starrin, Bengt & Svensson, Per-Gunnar (red.) 2006: *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.

Teorell, Jan och Svensson, Torsten 2007: *Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber.

Tonnquist, Bo 2012: *Projektledning. Fjärde upplagan*. Stockholm: Sanoma utbildning.

2011. De svenska hagmarkerna – En juvel i det europeiska landskapet. Eriksson Isabelle (red.). CMB:s skriftserie 51, 2010 Linköping. CBM centrum för biologisk mångfald.

Elektroniska källor

Bohusläningen. 2009. Skog och sly röjs i Älje-Porsen. Tillgänglig 2013-11-19

<http://bohuslaningen.se/nyheter/uddevalla/1.510288-skog-och-sly-rojs-i-alje-porsen?NewUrl=null>

Bullaren. 2011. Välkommen till Bullaren. Tillgänglig 2013-11-20
www.bullaren.com

Jordbruksverket 2013. Vad är landsbygdsprogrammet? Tillgänglig 2013-12-16

<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/landsbygdsutveckling/visionerochprogram/landsbygdsprogrammet20072013/vadarlandsbygdsprogrammet.4.7a446fa211f3c824a0e8000171998.html>

Nationalencyklopedin. 2013. Kvalitativ metod. Tillgänglig 2013-12-20

http://www.ne.se/kvalitativ-metod?i_h_word=kvalitativ

Nationalencyklopedin. 2014¹. Deltagande observation. Tillgänglig 2014-02-03

<http://www.ne.se/deltagande-observation>

Nationalencyklopedin. 2014². Skalbank. Tillgänglig 2014-01-10
<http://www.ne.se/skalbank>

Västsverige. 2009. Bullaren- vårt rofyllda inland. Tillgänglig 2013-11-19
<http://www.vastsverige.com/sv/tanum/artiklar/Kustparlor-och-inland/Bullaren/>

WWF 2013. Naturbetesmarker – en värdefull resurs. Tillgänglig 2013-12-16
<http://www.wwf.se/vrt-arbete/jordbrukslandskap/naturbete-och-naturbeteskt/1129709-naturbete-startsida>

Tidningsartiklar

Blomgren, Ulf. 2005. Biffsatsning vid stranden. *Bohusläningen*. 4 juli.

Blomgren, Ulf. 2010. Myndigheter och markägare räddar kulturvärden. *Bohusläningen*. 19 juli.

Lindgren, Helena. 2010. Varsam röjning ger gladare natur. *Dalslänningen*. 13 juli.

Personlig kommunikation

Andersson, Berth-Göran; Ordförande i samhällsförening i Bullaren. 2013. Intervju 31 oktober.

Första mötet; Möte med markägare på Skaftö. 2013.

Gustavsson, Andreas; Djurhållare i samverkansgrupp i Bullaren. 2013. Intervju 31 oktober.

Hellman, Tommy; Markägare i samverkansgrupp i Bullaren. 2013. Intervju 31 oktober.

Johansson¹, Lars; Projektledare för Projekt mångfaldig samverkan. 2013. Möte 9 oktober.

Johansson¹, Lars. 2013. E-mail 30 december.

Johansson², Örjan; Djurhållare i samverkansgrupp i Älje-Porsen. 2013. Intervju 28 oktober.

Ljung, Magnus. 2013. E-mail 25 oktober.

Reinhardt, Mikael; Anställd på Uddevalla Kommun som är markägare i samverkansgrupp i Älje-Porsen. 2013. Intervju 30 oktober.

Bilaga 1

Kontaktuppgifter (urval grupper)

SAMVERKAN

**Djurhållare, markägare,
landsbygdsboende och myndigheter
mot gemensamma mål**

Hällan Bäckenas

Beskrivning av projektet

Syfte och mål

- Förbättrade och effektivare samarbetsformer mellan markägare, djurhållare, övriga landsbygdsboende, föreningar och myndigheter
- Stärkt konkurrenskraft för berörda nötköttsproducenter
- Bevarande och förstärkande av hävdgynnade naturvärden
- Bevarande och synliggörande av kulturhistoriska värden
- Kompetensutveckling hos projektdeltagare vad gäller kunskap om natur och kulturvärden, bevarande och förstärkande av dessa och hur detta kan möjliggöras m h a betande djur- på ett sätt som är ekonomiskt bärkraftigt.

Natur och kulturvärden

- Grov vidkronig ek
- Senvuxen och grov asp
- Hävdgynnad flora
- Sandig mark
- Bymiljö
- Häradsväg
- Fägata
- Marknadsplats
- Avrättningsplats
- Stenmurar
- Husgrunder
- Skyttevärn
- Fossil åker
- Kvarn/gjuteri/gästgiveri/sågverksmiljö/stenvalvsbroar
- Krukmakeri

Omfattning

30 ha

Älje Porsen

Beskrivning av projektet

Syfte och mål

- Förbättrade och effektivare samarbetsformer mellan markägare, djurhållare, övriga landsbygdsboende, föreningar och myndigheter
- Stärkt konkurrenskraft för berörda nötköttsproducenter
- Bevarande och förstärkande av hävdgynnade naturvärden
- Bevarande och synliggörande av kulturhistoriska värden
- Kompetensutveckling hos projektdeltagare vad gäller kunskap om natur och kulturvärden, bevarande och förstärkande av dessa och hur detta kan möjliggöras m h a betande djur- på ett sätt som är ekonomiskt bärkraftigt.

Natur och kulturvärden

- Resterna av världens enskilt största skalgrusbank
- Skalgrusblandad lera på fuktig, våt och periodvis översvämmad mark
- Kalkberoende mollusker
- Häck- och sträcklokal för vadarfågel
- Hävdgynnad kalkberoende flora
- Torpmiljöer
- Stenmurar
- Husgrunder
- Fossil åker
- Byggnadsrester och landskapsformationer som vittnar om den historiska täktverksamheten

Omfattning

30-40 ha

Bullaren

Beskrivning av projektet

Syfte och mål

- Förbättrade och effektivare samarbetsformer mellan markägare, djurhållare, övriga landsbygdsboende, föreningar och myndigheter
- Stärkt konkurrenskraft för berörda nötköttsproducenter
- Bevarande och förstärkande av hävdgynnade naturvärden
- Bevarande och synliggörande av kulturhistoriska värden
- Kompetensutveckling hos projektdeltagare vad gäller kunskap om natur och kulturvärden, bevarande och förstärkande av dessa och hur detta kan möjliggöras m h a betande djur- på ett sätt som är ekonomiskt bärkraftigt.

Natur och kulturvärden

- Gravfält
- Bymiljö
- Häradsväg
- Grov vidkronig ek
- Hävdgynnad flora
- Fossil åker

Omfattning

15-20 ha

Hultås

Beskrivning av projektet

Syfte och mål

- Förbättrade och effektivare samarbetsformer mellan markägare, djurhållare, övriga landsbygdsboende, föreningar och myndigheter
- Stärkt konkurrenskraft för berörd nötproducent
- Bevarande och förstärkande av hävdgynnade naturvärden
- Bevarande och synliggörande av kulturhistoriska värden
- Kompetensutveckling hos projektdeltagare vad gäller kunskap om natur och kulturvärden, bevarande och förstärkande av dessa och hur detta kan möjliggöras m h a betande djur- på ett sätt som är ekonomiskt bärkraftigt

Natur och kulturvärden

- Gammal gårdsmiljö
- Grov vidkronig ek
- Grov bok
- Grov asp
- Kustnära, solbelyst tall
- Fornminnesområden
- Kulturminnen – brukningsvägar, gärdesgårdar, byggnadsgrund
- Nyckelbiotoper
- Rekreatiomsområden

Omfattning

60 ha

Vrine Ryk

Beskrivning av projektet

Syfte och mål

- Förbättrade och effektivare samarbetsformer mellan markägare, djurhållare, övriga landsbygdsboende, föreningar och myndigheter
- Stärkt konkurrenskraft för berörda nötköttsproducenter
- Bevarande och förstärkande av hävdgynnade naturvärden
- Bevarande och synliggörande av kulturhistoriska värden
- Kompetensutveckling hos projektdeltagare vad gäller kunskap om natur och kulturvärden, bevarande och förstärkande av dessa och hur detta kan möjliggöras m h a betande djur- på ett sätt som är ekonomiskt bärkraftigt.

Natur och kulturvärden

- Stort gravfält
- Grov vidkronig asp
- Hävdgynnad flora

Omfattning

20-60 ha

Håvesten

Beskrivning av projektet

Syfte och mål

- Förbättrade och effektivare samarbetsformer mellan markägare, djurhållare, övriga landsbygdsboende, föreningar och myndigheter
- Stärkt konkurrenskraft för berörda nötköttsproducenter
- Bevarande och förstärkande av hävdgynnade naturvärden
- Bevarande och synliggörande av kulturhistoriska värden
- Kompetensutveckling hos projektdeltagare vad gäller kunskap om natur och kulturvärden, bevarande och förstärkande av dessa och hur detta kan möjliggöras m h a betande djur- på ett sätt som är ekonomiskt bärkraftigt.

Natur och kulturvärden

- Gravfält
- Hävdgynnad flora
- Grov asp
- Äldre körvägar
- Fossil åker

Omfattning

5- 20 ha

Hillingsäter

Beskrivning av projektet

Syfte och mål

- Förbättrade och effektivare samarbetsformer mellan markägare, djurhållare, övriga landsbygdsboende, föreningar och myndigheter
- Stärkt konkurrenskraft för berörda nötköttsproducenter
- Bevarande och förstärkande av hävdgynnade naturvärden
- Bevarande och synliggörande av kulturhistoriska värden
- Kompetensutveckling hos projektdeltagare vad gäller kunskap om natur och kulturvärden, bevarande och förstärkande av dessa och hur detta kan möjliggöras m h a betande djur- på ett sätt som är ekonomiskt bärkraftigt.

Natur och kulturvärden

- Hävdberoende fauna, vadarfågel, knuten till öppna betade strandängar
- Hävdgynnad flora
- Sandig mark
- Stenmurar
- Husgrunder

Omfattning

30 ha

En av de äldsta grupperna. 6 markägare, varav en blev djurhållare för hela området. Ett av de bättre exemplen på arbetsmodellen. Har inte alla kontaktuppgifterna till alla markägarna tillgängligt idag, men kan fixa vid behov. De centrala personernas kontaktuppgifter finns i excelfilen.